

O SLOVENCIH NA AVSTRIJSKEM ŠTAJERSKEM

Tone Zorn *

Za presojo avstrijskih pogledov na slovensko vprašanje in dobro voljo po zagotovitvi narodnostnih in jezikovnih pravic svojim državljanom slovenskega jezika, še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Dejstvo, da niso bili zanje na podlagi člena 7 avstrijske državne pogodbe po dvajsetih letih sprejeti nobeni zaščitni ukrepi iz območja navedenega člena, daje naši presoji še posebno veljavo, saj ne le prikazuje avstrijsko manjšinsko politiko v določenem območju, temveč tudi njene splošne težnje na manjšinskem področju. Pri tem je znano stališče Avstrije, da za štajerske Slovence veljajo nekatera določila senžermenske mirovne pogodbe (1), ki so bila s podpisom avstrijske državne pogodbe dejansko derogirana že leta 1955! Odnos do štajerskih Slovencev pa še posebej očrtuje trditev avstrijske note izročene Jugoslaviji z dne 2. decembra 1974, da se manjšinski problem na Štajerskem vse do danes ni postavljal (2). Da temu ni tako, na primer priča po zmagi nad nacizmom vrsta nastopov slovenskega življa na območju avstrijske Radgone, na katerih so štajerski Slovenci terjali svoje narodnostne pravice (3). Značilno je, da omenjena avstrijska nota štajerskih Slovencev ne omenja, ter na splošno govori o manjšinah in ne z državno pogodbo definirani slovenski manjšini. Tako avstrijska uradna politika kakor stališče vodilnih političnih strank so si danes edina v tem, da slovensko štajersko vprašanje ne bi smelo priti v tekst državne pogodbe (4).

Obmejni del Štajerske, na katerem žive Slovenci, zajema predvsem območja mesta Radgona/Radkersburg (takoimenovani radgonski trikot) ter območji Lučan/Leutschach in Sobote/Soboth. Nakazano območje je bilo tudi predmet razprav na povojnih konferencah za sklenitev avstrijske državne pogodbe in kot tako tudi prišlo v zaščitna manjšinska določila pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije iz leta 1955 (5). Značilno pa je, da je že prva avstrijska republika skušala zabrisati obstoj štajerskih Slovencev, saj jih štetje leta 1934 komajda omenja in še to z zbirnimi podatki po posameznih političnih okrajih. Politiko brisanja slovenskega življa je po letu 1938 nadaljeval tretji rajh, ki se je pri tem poslužil podobne delitve slovenskega življa kot je še danes najdemo na avstrijskem Koroškem, namreč na takoimenovane "Wenden" in na Slovence (6). Po drugi svetovni vojni te delitve v nasprotju z avstrijsko Koroško na Štajerskem ne najdemo več, dejstvo, ki kaže na njeno nekdanjo skonstruiranost. Za odnos oblasti do slovenske manjšine na Štajerskem je sedaj značilno, da v uradni objavi štetja leta 1951 Slovencev ne najdemo, ampak je del Štajercev slovenskega jezika vpisan v rubriko ostali "neznani" (299 oseb). Da je prav pri tem štetju prišlo do pritiskov na manjšino, priča dejstvo, da so v občini Dedonci/Dedenitz, kjer so našteali največ oseb slovenskega je-

* dr., zgod., znanstveni sodelavec na Inštitutu za narodnostna vprašanja, glej izvleček na koncu Obzornika

zika, župan in občinski svetovalci protestirali pri pristojnih oblasteh, češ da so jezikovni podatki štetja napačni, ker da se prebivalstvo iz političnih vzrokov odreka pripadnosti slovenstvu (7). Značilno je, da se je kljub kasnejšemu protestu predstavnikov občine med 116 občani vsega 14 prišlo k nemškemu občevalnemu jeziku, ne glede na to pa je očitno, da so oblasti uporabile nakazani protest za črtanje slovenskega življa pri uradni objavi podatkov tega štetja. Za vrednotenje dotedanjih in kasnejših štetij je značilno, da so 1939. leta naštel v tem kraju vsega 48 oseb slovenskega jezika, da pa je 1951. leta naraslo to število na 102. Podoben primer je občina Žetinci/Sichelsdorf, kar naj bi 1951. leta Slovencev sploh ne bilo, vendar pa so 1939. leta naštel 189 oseb slovenskega jezika. Po jezikovnih podatkih štetja leta 1961 pa bi se na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru zmanjšalo število Štajercev slovenskega jezika na 229, od tega v okraju Radgona 135 in Lipnica 89 (8). Leta 1971 so po sumarnih podatkih na celem Štajerskem v jezikovnih kategorijah s slovenisch naštel 1684 oseb slovenskega jezika (9).

V marsičem zavrača jezikovne navedbe dotedanjih avstrijskih popisov vir iz leta 1951, ki v nasprotju z uradno statistiko opozarja na prisotnost 9.700 oseb slovenskega jezika na celotnem avstrijskem Štajerskem, od tega večji del "v okraju Radgona" (10). Za spoznavanje asimilacijskega pristopanja oblasti do manjšine pa je značilna razprava v štajerskem deželnem zboru junija 1959. leta, med katero je bila poudarjena težnja po krepitevi nemštva na obmejnem avstrijsko-jugoslovanskem prostoru, torej tam, kjer živi slovenska skupnost. Značilen je bil na seji protest proti temu, da se sploh govori o vprašanih tega prostora, opozoriti pa je tudi na izjavo takratnega deželnega glavarja Josefa Krainerja, po kateri so Štajerci v srečnem položaju, da jim ni treba "v kakršnikoli obliki" izpolniti obvez državne pogodbe, ker da število tistih, ki govore "slovensko", bi se dalo prešteti na prste ene roke. Ob tem pa je še pokazal na politično ozadje takratnega zamolčevanja manjšinskega vprašanja (11).

Tako kot na avstrijskem Koroškem, je tudi na štajerskem obmejnem prostoru vidno delovanje raznih nemških nacionalnih društev, med katerimi še posebej izstopa Alpenländischer Kulturverband Südmark (AKV Südmark). Društvo nastopa kot neposredni naslednik predvojnega in nacifiziranega društva Deutscher Schulverein Südmark; ob njegovi ustanovitvi leta 1952 pa so tudi poudarili, da se bo društvo zavzemalo za "iste cilje" (kot Deutscher Schulverein Südmark), prilagojene današnjemu času" (12).

Med nalogami je AKV Südmark omenjalo obrambo narodnostnega prostora. Pravila društva zajemajo dalje utrjevanje narodnega prostora (Volksboden). Še posebno pozornost posveča društvo mladini (13). Povezanost sedanjega društva s predvojnimi kaže tudi dejstvo, da so pri njegovi ustanovitvi leta 1952 sodelovali sodelavci predvojnega organizacije. O dejavnosti društva priča dejstvo, da je društvo ustanovilo vrsto podružnic na obmejnem štajerskem prostoru, kjer žive tudi Slovenci. Posebna skrb AKV in podobnih društev pa velja šolam na obmejnem področju. Tako je znano, da ima, vključno s šolo v koroškem Potoku pri Labotu/Bach bei Lavamünd, pokroviteljstvo nad 27 šolami 28 različnih društev, poleg njih pa tudi razne šole. Med društvi najdemo tudi razna študentska društva, poznamenovanja s kraji v osrednji Sloveniji (p.c. B! Allemannia Marburg zu Graz ter Akad B! Carniola, Graz) (14).

¹ št. geog. višji predavatelj Pedagoške fakultete, Univerza Maribor, 62000 Maribor, Koroška cesta 161; izvešček na koncu Obzornika

Literatura

1. Dokument odbora za odpravo rasne diskriminacije OZN, dok. CRD/C/R. 50/Add 6 z dne 8. avgusta 1973
2. Avstrijska verbalna nota z dne 2. decembra 1974 izročena Jugoslaviji, Zl. 510.02.00/300-6/74
3. Prim. Koledar zgodovine KPJ - ZKJ, Ljubljana 1969
4. Gl. Theodor Veiter, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Osterreich, Wien-Stuttgart 1970, 258
5. Memorandum vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije o Slovenačkoj Koruškoj, pograničnim slovenačkim delovima Štajerske i Gradišćanskim Hrvatima, Beograd 1949
6. Tone Zorn, Prispevek k ljudskemu štetju leta 1939 na Zgornjem Štajerskem. Časopis za zgodovino in narodopisje (nova vrsta), Maribor 1971, št. 2, 329-335
7. Ernst Erker u. Manfred Straka, Die volkspolitische Lage in steirischen Grenzland. Lot und Waage, Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes Südmark, št. 2, 1963, 6
8. Več o tem: Tone Zorn, Zamejski Slovenci v avstrijskem delu Štajerske po podatkih ljudskih štetij 1951 in 1961. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1967, zv. 1, 54-55 in tam cit. lit.; poleg tega še Franz Riedl, Die Ungarndeutsche, 21. januar 1973, št. 2
9. Statistische Nachrichten, Wien 1973, 8
10. Walter Neunteufel v Die sterische Bevölkerung, Graz 1951, 69
11. 34. Sitzung des Steierm. Landtages, IV. Periode, 617
12. "Deutscher Schulverein - Südmark" in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki. Slovenski vestnik, Celovec, 5. februar - 25. marec 1960, št. 6-13
13. Glej vsakokratno objavo programa društva v njegovem glasilu Lot und Waage, Graz
14. Prav tam

* dr., zag. znanstveni sodelavec na Inštitutu za raziskovanje slovenskega jezika, glaj izvešček na koncu obzornika